

PSYCHOLOGIE KE STÁTNICÍM

Franclová tel: 608 822 968
marta.franclova@seznam.cz

1. ČLOVĚK JAKO BYTOST PSYCHOSOCIÁLNÍ

Determinace = předurčení

To, co utváří psychiku jsou faktory biologické, psychologické a sociální. Nikdy nelze uvažovat o tom, co je pro člověka nejdůležitější.

Biologická determinace:

Biologické je vše, co se týká organismu jedince.

Na psychiku člověka má vliv CNS a hormonální systém jedince.

Veškerá tělesnost se odráží v naší osobnosti (Napoleonský syndrom, jizva na obličeji,...)

Dědičnost = genetická informace v době početí. Je vrozená.

Sociální determinace:

Sociální prostředí, do kterého přijdeme na svět, ovlivňuje psychiku jedince.

Patří sem společnost, kultura, rodina, škola, pečující osoba (vztah s matkou, otcem, chůvou).

Škola - např. šikana velice ovlivní osobnost dítěte

Podnětnost prostředí - dítě se narodí buď do podnětného prostředí nebo do prostředí nepodnětného. V odborné literatuře se neuvádí jen podnětné nebo nepodnětné prostředí, ale i **přiměřeně podnětné prostředí**.

Emoční deprivace = strádání (deprivace je jedna ze základních emočních zatěžujících situací).
- v dospělosti jedinec nedokáže navázat partnerský vztah.

Psychologická determinace:

Lze uvažovat, že jde o propojení determinace biologické a sociální.

Zvládání x nezvládání zátěžových situací (náročné životní situace).

Odolnost = resilience

Nezvládání = vulnerabilita

Neseme si zkušenosti s tím, jak zvládají zátěž rodiče jedince v období raného dětství, vrozené a zděděné vlastnosti organismu.

Nevědomé zvládání - to, co nám automaticky naběhne (vzorce od rodičů)

Vědomé zvládání - rozumové (uvědomujeme si, že to, jak to zvládala matka se nám nelíbí a my to chceme zvládnout lépe)

Literatura:

Smékal, V. Pozvání do psychologie osobnosti. (Biologická a psychosociální determinace).

Říčan, P. Cesta životem.

Říčan, P. Psychologie osobnosti - obor v pohybu.

2. UČENÍ

Vývoj probíhá 2 procesy - zrání a učení.

Prostřednictvím učení nabýváme nějaké dovednosti, vědomosti a návyky.

Nejdůležitější u předškolního dítěte je sociální učení

Soc. učení:

- nápodoba
- posilování
- identifikace
- poučování a vysvětlování

V MŠ dítě získává i některé vědomosti - učení je založeno na smyslech (prožitkové učení).

S učením souvisí paměť a pozornost.

Žádoucí učení chválíme, nežádoucí trestáme (behaviorální přístup).

Odměna - něco umím, něco jsem se naučil.

3. KOMPLEXNÍ KOGNITIVNÍ PROCESY - paměť, myšlení, řeč

Poznávací procesy = procesy získávání informací o světě

Patří sem **čítí, vnímání, myšlení, řeč, paměť a pozornost.**

Čítí je ve vývoji lidstva nejjednodušší poznávací proces.

Vnímání = komplex počitků (barva+tvar, teplota+tíha,...) Rozlišujeme vnímání zrakové, sluchové, chuťové a hmatové.

Myšlení - úzce souvisí s řečí (když o něčem přemýšlíme, přemýšlíme o tom ve slovech)

Myšlenkové operace:

- **zobecňování** (výsledkem jsou pojmy)
- **třídění** (dělení či seskupování dle určitého kritéria - znaku, vlastnosti)
- **porovnávání** (větší x menší)
- **analýza** (od celku k částem)
- **syntéza** (z částí k celku)

Paměť = psychický proces, který umožňuje přenos zkušenosti a uchování

= základní podmínka jakéhokoliv učení

- proces uchovávání informací, ale i proces vybavování informací

- vše, co jsme zažili, se ukládá v paměti, nejsme však schopni si vše vybavit

Vývoj poznávacích procesů

- kombinace dvou procesů - zrání a učení

Zrání souvisí s biologií (zrání zrakového vnímání - vidí dál, barevněji, lépe rozlišuje zvuky a pod.)

Učení souvisí se sociálním prostředím, získávání zkušeností.

V MŠ podněcujeme rozvoj poznávacích procesů, respektujeme vývojové zvláštnosti (musíme počkat, až dozraje).

Znaky poznávacích procesů předškolního dítěte

V MŠ **rozvoj zrakové a sluchové analýzy**. Myšlení je **antropomorfické, magické, splývání reality s fantazií** (nepravdivé lži). Myšlení je **konkrétní** (vývoj myšlení postupuje od myšlení konkrétního k myšlení abstraktnímu).

Piaget uvádí celou řadu pokusů s dětmi (egocentrické myšlení - pokus s korálky a sklenicemi)

4. EMOCE

Emoce mají **hodnotící funkci** (kdybych nepociťovala strach, nebudu se vyhýbat nebezpečným situacím a dlouho bych nepřežila.)

S čím spojuji pozitivní emoce (radost), ty vyhledávám. S čím spojuji negativní emoce (strach), těm se vyhýbám.

Propojení emocí s fyziologií.

Propojení emocí s poznávacími procesy (had).

Porozumění emocím - stáváme se čitelnými v interpersonálních vztazích.

Vývoj emocí

Když se dítě narodí, emoce jsou pouze bipolární (libost a nelibost). V průběhu života se diferencují (zjemňují, je jich víc). Vznikají základní emoce - radost, smutek, strach, hněv.

Druhy emocí

Pozitivní - radost, potěšení, dojetí, láska, veselost, lidské teplo, emoční přijetí, sounáleženost, obdiv, dokážu všechno na světě, hrdost, stesk

Negativní - strach, hrůza, úzkost, vztek, nenávisť, žárlivost

Emoční inteligence = schopnost orientovat se v emocích svých a v emocích druhých lidí.

Pokud nemám zkušenost s vlastními emocemi, nevyznám se v nich, nemůžu poznat emoce druhých lidí.

Důležité je neučit a nedávat dětem příkazy k potlačení emocí!!! Pomůže naopak potvrzení emocí (máš pravdu, je to k vzteku).

Velice důležitá je **schopnost empatie** (dokázat se vcítit do emocí druhých). Psychopati mají nulovou schopnost empatie (mají deprivaci zkušeností). Jsou neschopni emoce prožívat.

To, že emoce neprojevují, ale neznamená, že je nemám.

Emoční oploštělost = opak emoční inteligence (nedokážu se vžít do emocí druhých).

5. MOTIVACE A VŮLE

Motivace = **souhrn hybných činitelů**, které nás uvádějí v činnost, udrží činnost v chodu, dokud nedosáhneme cíle (mám hlad, vydám se do obchodu).

Hybní činitelé:

- motiv
- zájem (ráda cvičím, mám ráda psy)
- potřeba (hlad)
- pud (rozmnožovací pud)
- instinkty (mateřský instinkt)
- postoj
- hodnota

Motivace dětí k učení - **poznávací, výkonová, sociální** (mluví se o nich ve vztahu k učení).

Poznávací motivace = dítě se učí proto, že se chce víc dozvědět

Výkonová motivace = být nejlepší, být první, podat velký výkon. Jsou zde dva typy lidí - orientace na úspěch a orientace na vyhnutí se neúspěchu (Ty, co jsou orientovaní na úspěch jdou do všeho. Ty, co jsou orientovaní na vyhnutí se neúspěchu mají strach z neúspěchu, proto činnost nechťejí dělat).

Sociální motivace = poznávám, protože mi to zvýší prestiž, druzí mě budou obdivovat (učím se proto, aby se mi spolužáci nesmáli, že to neumím).

V MŠ bychom měli rozvíjet všechny tři druhy motivace.

V momentě, kdy motivace slábne, musí nastoupit **vůle**.

Vůle = energetický stav, který ovládá chování.

8. UTVÁŘENÍ A VÝVOJ OSOBNOSTI, OSOBNOST V BIOLOGICKÝCH A SOCIOKULTURNÍCH SOUVISLOSTECH. POJETÍ JÁ, JÁSTVÍ, VÝVOJ JÁSTVÍ.

Já = integrující (sjednocující) složka osobnosti (nějak se vnímám, pojmám.....) Vše funguje jako systém.

Rozpad osobnosti (psychopatologie) = Já se rozpadá

Jáství je **psychologický směr** = pozornost na člověka jako celek. Když uvažujeme o člověku jako o celku, tak nás zajímá jeho Já.

Rogers se věnoval problematice Jáství (humanistická psychologie)

S Já se nerodíme, je spojeno s obdobím 1. vzdoru (mezi 2. a 3. rokem). Do té doby se dítě vnímá jako součást mámy.

V Bílé knize je psáno, že mateřská škola kompenzuje nedostatečnost rodiny.

Jsou velké rozdíly u jednotlivých národů (osobní zóny - každý národ má jinou vzdálenost osobní zóny) - děti z jiných kultur v MŠ

10. NEJČASTĚJŠÍ DUŠEVNÍ PORUCHY A PORUCHY CHOVÁNÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Úzkost

Autismus

Mentální retardace

Alergie - můžou ovlivnit chování dítěte

Tělesně postižené děti

V MŠ se nemůžeme setkat se schizofrenií.

Autismus - narušena komunikace, představivost,

Neurózy - adaptační potíže

11. ASOCIÁLNÍ A ANTISOCIÁLNÍ PROJEVY. DELIKVENCE, TOXIKOMÁNIE, ALKOHOLISMUS, GAMLERSTVÍ

Problematika závislostí spadá do psychopatologie (poruchy potřeb a pudů).

Dostávají se do nejnižších potřeb (pyramida potřeb) - zrazují členy rodiny, ze závislosti se stává primární potřeba.

Toxikománie - většina léků je návykových (i u dětí může vzniknout závislost)

Asociální projevy = projevy, kdy poškozeným je ten, který se tak sám chová (sebepoškozování, záškoláctví, závislosti). Chování, které je namířené proti jedinci, který se tak chová (poškozuje sebe).

Antisociální chování = chování zaměřené proti společnosti.

Děti ve školce nepoužívají agresi jako poruchu chování, ale je to vývojová zvláštnost.

Delikvence = opakované antisociální chování.

My se s ní setkáme spíše u rodičů dětí než u dětí. Narůstá problémovost rodiny.

12. OSOBNOST UČITELKY MŠ

Profesní kompetence a morální a hodnotové kompetence

Čím je dítě mladší, tím je emotivita ze strany učitelky důležitější.

13. OBECNÉ A SPECIFICKÉ DETERMINANTY

Obecné - inteligence, paměť, pozornost, myšlení

Specifické - motivace, postoj rodiny k učení, klima třídy, vztah učitele a žáka

14. SPECIFICKÉ PORUCHY UČENÍ, DIAGNOSTIKA, PREVENCE A NÁPRAVA

Dyslexie

Dysgrafie

- u dětí v MŠ se ještě neprojevují

Doc. Jošt - měří se rozsah očních pohybů

15. SPECIFIKA NADANÝCH DĚTÍ A JEJICH ROZVOJ

Je důležité, z jakého prostředí dítě pochází

Časté čtenářství - děti čtou před 5. rokem věku.

Děti jsou ale limitované v sociální oblasti (těžko hledají kamarády).

Vést děti k tomu, aby se nerozvíjela jen jedna složka dítěte.

16. OČEKÁVÁNÍ VE TŘÍDĚ

To, co my očekáváme od dětí ve třídě, je závislé na 3 pojmech:

Pygmalion efekt (předpokládám, že dítě bude dobré)

Haló efekt (na základě prvního dojmu)

Golem efekt (negativní očekávání)

Naučená bezmocnost

Sebenaplňující proroctví - když se začneme chovat na základě Golem efektu (přistupujeme k dítěti stále s negativním očekáváním), dítě se vzdá a bude opravdu špatné (řekne si, "nemá smysl se snažit, stejně budu v očích paní učitelky pořád špatný")

Naučený optimismus = "to se stane, že se ti to nepovede, příště to bude lepší" (dítě se naučí být lepší - bude se snažit)

Poradenství - učitelky MŠ by se měly obracet na psychologa, když má nějaké pochybnosti

Učitelka MŠ může oslovit PPP

17. INTERAKCE A KOMUNIKACE - z oblasti sociální psychologie

Interakce = vzájemné ovlivňování (když nastoupíme do vlaku, budeme v kupé a někdo přistoupí, i když se s námi nebaví, už jsme s ním ve vzájemné interakci).

V interakci nemusí docházet ke komunikaci.

Komunikace = předávání informací

- **verbální**
- **neverbální**

Zásady partnerské komunikace v MŠ:

- snížit se k dítěti na úroveň očí (nemluvit s dítětem z patra)

- neskákat dítěti do řeči (nechat ho domluvit), dát dítěti stejný prostor pro komunikaci

Neverbální komunikace:

- **haptika**
- **proxemika**
- **mimika**

Neverbální projevy

Verbální projevy

Předškolní děti daleko více vnímají neverbální jevy (jak to říkáme). Děti nerozumí ironii.

Jedním z cílů předškolního vzdělávání je rozvoj komunikačních dovedností (umět poděkovat, poprosit, neskákat do řeči).

Je podceňována dovednost umět naslouchat.

18. SOCIÁLNÍ SKUPINA A JEJÍ EFEKTIVITA

Sociální skupina = skupina lidí, které jsou spojeny nějakým cílem.

Dělení:

- **formální** (někdo je založil, např. MŠ)
- **neformální** (skupina přátel)
- **malé** (osobně se znají členové skupiny)
- **velké**

Efektivita soc. skupiny = jak skupina dokáže dosahovat cíle, který si zadala.

V průběhu existence skupin dochází k rozdělování rolí - vůdce, šedá eminence, šašek, outsider, řadový člen (jsou uváděny v literatuře).

V MŠ je vůdcem učitelka.

Šedá eminence = nerozhoduje, ale vše je podle něj (našeptávači)

V MŠ by se bez učitelky ještě skupina rozpadla, není samostatná. My učitelky rozhodujeme o skupině, udáváme pravidla skupiny, rituály a pod.

Skupiny řeší sociální psychologie.

Specifika utváření vztahů ve skupině - tříleté děti si nehrají spolu, ale vedle sebe, předškoláci už si hrají spolu, zastávají role

Ve stagu pod jménem Franclová je bakalářská práce "Třída MŠ jako sociální skupina". - teoretická část

19. SOCIALIZACE

SOCIALIZACE = proces začleňování do společnosti

Cílem socializace je vřazení se do společnosti a být ve společnosti autonomní (naučit se být sám sebou, vnášet svoje požadavky).

Druhy socializace:

- **primární** (probíhá v rodině)
- **sekundární** (probíhá v institucích - v MŠ, přizpůsobit se pravidlům skupiny)
- **terciální** (např. domov důchodců)

Sociální učení -

20. SOCIÁLNÍ A MORÁLNÍ VÝVOJ

- *můžeme říci obecné věci o socializaci*

Morální vývoj - přijímání morálních norem

Kohlberg:

- **prekonvenční úroveň**
- **konvenční úroveň**
- **postkonvenční úroveň** (vyšší princip, než je konvence - vím, že porušuji pravidla, vím, že mě za to stihne trest, ale přesto to udělám)

Stádia morálního vývoje - Piaget

21. PSYCHOLOGICKÉ ZVLÁŠTNOSTI VÝCHOVNÝCH METOD

Výchovné metody:

- **výchova vzorem**
- **výchova ideálem**
- **odměny a tresty**

Vše má své plus i minus.

Aby byl trest nebo odměna efektivní, musí splňovat:

Výchovné styly:

- **liberální**
- **demokratický**
- **autoritativní**

Neexistuje čistý výchovný styl.

22. ŠKOLNÍ TŘÍDA JAKO SKUPINA

- *použít z otázky č. 18*

Základní diagnostická metoda je pozorování interpersonálních vztahů skupiny.

METODA SORAT = sociometrické šetření (dítě dostane dvě kladné a dvě záporné otázky).

Uděláme si kolečka na papír - s kým by děti chtěly být, s kým by nechtěly být - vyjdou nám děti, se kterými by ostatní chtěly být a také ti, se kterým by nikdo nechtěl být.

Klima třídy = dlouhodobý stav

- **fyzikální klima** (teplo, místo)
- **sociální klima** (vztahy mezi dětmi)

23. PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY TVOŘIVOSTI DĚTÍ A JEJÍ PODPORA

Tvořivost = tvůrčí činnost, která jde svou vlastní cestou. Charakteristickým znakem je **originalita** a **novost**.

S tvořivostí souvisí **divergentní a konvergentní myšlení**.

Divergentní (sbíhavé) - kolik je jedna a jedna, kdo složil symfonickou báseň Má vlast
Kovergentní (rozbíhavé) -

V MŠ musíme vytvořit prostředí pro tvořivost - pocit bezpečí

Tvořivý učitel povede děti k tvořivosti.

24. PSYCHOLOGICKÉ VEDENÍ PROBLÉMOVÝCH DĚTÍ

Je důležité, zda je dítě skutečně problémové, nebo jestli já dítě vnímám jako problémové!

Jedna ze zásad přístupu v MŠ je respektovat jeho individuální zvláštnosti.

Problémové dítě má individuální zvláštnosti. Musíme mu poskytnout dostatek prostoru pro jeho individuální zvláštnosti (např. dostatek prostoru pro pohybovou aktivitu - dítě s ADHD).

Musíme vědět, co sebou nese jeho diagnóza, co je pro něho klíčové (co mu usnadní život).

25. PSYCHOHYGIENICKÉ ASPEKTY VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

Uspokojení potřeb dětí - Maslowova pyramida potřeb (děti musí být nakrmené, vyčůrané,...)

Střídání činností (malé děti neudrží dlouho pozornost, mají zvýšenou potřebu pohybu)

Vytváření pocitu bezpečí, respektování psychohygienických zásad, pozitivní klima, pozitivní emoční rozpoložení

Bezpečnost dítěte!

Znalost věkových zvláštností každého dítěte!

Diagnostika hodnot a výchovných stylů v rodině, aby se MŠ nedostala do rozporů.

26. PSYCHOLOGICKÁ DIAGNOSTIKA

Psychologická diagnostika je v kompetenci psychologa!!! Učitel MŠ neprovádí psychologickou diagnostiku! Je však třeba, aby se učitelka MŠ orientovala ve zprávách od psychologa. Učitelka MŠ provádí pouze pedagogickou diagnostiku.

Problémové a nadané děti = děti, které něčím vybočují, ale musíme respektovat jejich individuální zvláštnosti (viz. RVP PV).

NEJČASTĚJŠÍ PORUCHY U DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

V předšk. věku není ještě vyvinutý imunitní systém dítěte - objevují se různé nemoci, alergie, které ovlivňují psychiku dítěte

Autismus

Epilepsie

DMO (ADHD)

Neučit se to ze speciální pedagogiky!!! Musíme na to nahlížet z psychologického hlediska!

Literatura:

Vágnerová: Psychopatologie pro pomáhající profese